

Uuest teaduse ajaloo ja teadusfilosoofia ajakirjast

Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum

Teaduse ajalool ja teadusfilosoofial on Eestis seljataka küllaltki arvestatav ajalugu. Paraku vajab ka nimetatud distsipliinide tulevik pidevalt hoolt, et hoida ülal uurimisteemasid, tõstatada probleeme, tekitada diskussioone, ja otsida vastuseid küsimustele. Teadusajaloo ja teadusfilosoofia puhul on tegemist valdkonnaga, kus protsessidel isevoolu teed minna laskmine kindlasti rahuldavaid tulemusi ei tooks. Seetõttu otsustaski Eesti Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia Ühendus 2012. aasta alguses tulla välja algatusega luua uus ingliskeelne teadusajakiri nimega *Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum* (ISSN 2228-2009; ISSN-e 2228-2017). Ideed toetasid tookord ka Läti ja Leedu sõsarühendused ning mitmed teisedki sama valdkonna teadusorganisatsioonid erinevatest riikidest, eelkõige muidugi kolleegid naabermaalt Soomest. Idee oli tekkinud ning saanud innustust aasta varem, mil ettevõtmise sisulise eelkäijana nägi ilmavalgust teadusajaloole ja teadusfilosoofiale pühendatud TTÜ ajakirja *Baltic Journal of European Studies* (ISSN 2228-0588; ISSN-e 2228-0596) erinumber. Viimane oli pühendatud 2010. aasta sügisel Tallinnas peetud 24. rahvusvahelise Balti teadusajaloo konverentsi parimatele artiklitele, mille puhul just nende üldarv kujunes üsnagi muljetäratavaks. Erinumbri koostamise käigus sai selgeks, et

teaduse ajalugu ja teadusfilosoofia on küllaltki spetsiifilised distsipliinid ning nende arendamiseks Baltimaades oleks kindlasti vaja rahvusvaheliselt tunnustatud ja arvestataval tasemel eelretsenseeritava ingliskeelse ajakirja olemasolu. Eesti teaduspoliitika igapäevareaalsust arvestades tuli rangelt silmas pidada sedagi, et uus ajakiri vastaks juba oma sünnihetkel rangelt Eesti Teadusinfosüsteemi (ETIS) klassifikaatori 1.2 sätestatud tasemele.

Umbes aastase ettevalmistusaja jooksul moodustati esinduslik toimetuskolleegium, loodi rahvusvaheline toimetus ning tänaseks on ilmunud juba uue ajakirja kolm numbrit. Ühtekokku on ilmunud 14 pikemat ja 15 lühemat artiklit kaheteistkümneme riigi teadusajaloolaste või teadusfilosoofide sulest. Uue ajakirja peatoimetaja on Eesti Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia Ühenduse praegune esimees, TTÜ rahvusvaheliste suhete instituudi juhataja professor Peeter Mürsepp ning toimetuskolleegiumisse kuuluvad oma kitsamal erialal rahvusvaheliselt tuntud nimed, nagu Helge Kragh, Ilkka Niiniluoto, Davis Baird, Claude Debru, Jānis Stradiņš, Algimantas Juozas Krikštopaitis, Eberhard Knobloch, Eduard Kolchinsky, Rein Vihalemm, Erkki Tammiksaar ja paljud teised. Temaatilisel pole teaduste (kui kõnelda ühtse „teaduse” asemel konkreetsetest teadusharudest) ajaloo

valdkondi piiratud, ajakiri püüab jõudumööda kajastada nii loodus-, teiste reaals-, rakendus- kui ka humanitaar- ja sotsiaalteaduste ajaloo ja metodoloogiaga seotud temaatikat. Eelduseks on vaid see, et sisuline seos teadusega selle konkreetsema tähenduses peaks uue ajakirja kaastöödel siiski olema. Piir- ja naaberdistiipliinide (näiteks teaduspoliitika, raamatu- või kunstiajalugu) küsimus on toimetustöö käigus juba praeguseks püstitud. Eelistuse peaksidki saama need kirjatööd, mille haare ja käsitluslaad on positiivses mõttes interdistsiplinaarsed.

Toimetajad loodavad, et uus ajakiri jätkab tihedat koostööd traditsiooniliste Balti teadusajaloo konverentsidega, ning usuvad, et see koostöö on vastastikku arendav ja toetav. Loodetavasti aitab uus ajakiri kaasa ka konverentside ettekannete kvaliteedi tõusule ning geograafilise haarde laienemisele. Pole saladus, et teadusajaloo konverentside ettekanded ei piirdu praegugi üksnes Baltimaade või ka laiema Balti mere regiooni ettekandjatega: aastaid on ühistöös osalenud uurijaid mujalt Euroopast ning isegi kaugemalt. Kuid nii autorite kui ka teemade ringi tuleks sisukama tulemuse nimel kindlasti laiendada, kaasates uusi ja eeldatavasti ka senisest arvestatavamaid oma ala spetsialiste. Selles kontekstis tuleb eriti positiivseks pidada asjaolu, et järgmine, 26. rahvusvaheline Balti teadusajaloo konverents leiab aset augustis 2014 Helsingis ning konverentsi ettevalmistusse on kaasatud mitmed Soome teadusajaloo tegelevad institutsioonid. Balti teadusajaloo konverentsid on seega juba praegu väljunud oma traditsioonilisest formaadist.

Ajakirja missiooni (*raison d'être*) võib tinglikult jagada kaheks: n.-ö. teaduslik-arenduslikuks ja teaduslik-kultuuriliseks. Esmalt on uus ajakiri mõistagi ellu kutsutud selleks, et tõsta Balti regiooni (sealhulgas muidugi iseäranis Eesti, Läti ja Leedu) teadusajaloo ja teadusfilosoofia taset. Seetõttu on ajakiri avatud mujalt maailmast (isegi väljastpoolt Euroopat) pärinevatele heatasemelistele teadustöödele, mis võiksid olla teatavaks eeskujuks ka sinise ala teadusloolastele ning filosoofidele. Teisalt on pikkade kümnendite jooksul just Eestis, Lätis ja Leedus kirjutatud palju huvitavaid uurimusi teadus(t)e ajaloo kohta ning vähemal määral ka teadusfilosoofia alal, mis väärisksid igal juhul tutvustamist inglise keeles ning võiksid olla maailmas senisest laiemalt tuntud. Kindlasti on üks olulisemaid (ja võimalik, et ka keerukamaid) ülesandeid, mis ajakirja toimetuse ees püstitud, kahe peamise

distiipliini – teaduse ajaloo ja teadusfilosoofia – omavaheline lähendamine. Tuletagem siinkohal meelde 20. sajandi üht olulisemat teadusfilosoofi Imre Lakatosi, kes Kanti mõtteid parafraaseerides on öelnud, et teadusfilosoofia ilma teaduse ajaloota on tühi, teaduse ajalugu aga ilma teadusfilosoofiata lihtsalt pime. Paraku tundub, et liialt vähestes empiirilise teaduse ajalugu puudutavates uurimustes on arvestatud teadusfilosoofiliste debattidega ja ka vastupidi – mõnikord on teadusfilosoofilistesse aruteludesse kaasatud liiga vähe empiirilist, sealhulgas ka ajaloolist tõestusmaterjali. Hea meel on tõdeda, et juba uue ajakirja esimeses numbris hollandlase Diederick Raveni (Utrechti Ülikool) sulest pärinev avaartikkel käsitleb arvestataval tasemel just teoreetilise ja empiirilise teadmise seost.

Arusaadavalt aitab ühes, regionaalselt keskses ajakirjas kirjutamine kaasa ka mõne konkreetsema valdkonna uurijate omavaheliste koostöökontaktide tekkele ja alalhoidmisele. Ka seda n.-ö. teaduskommunikatiivset aspekti ei saa kuidagiviisi alahinnata. Paraku vajab eelkõige teadusajaloo valdkond Baltimaades (sealhulgas ka Eestis) uusi impulsse ja innovaatilisemaid stiimuleid. Saladuseks pole seegi, et kõige aktiivsemad ja tulemuslikumad Eesti Teadusajaloo ja Teadusfilosoofia Ühenduse tegevusaastad on jäänud 1970.–1980. aastatesse, mil anti regulaarselt välja selliseid kogumikke nagu „Teaduslugu ja nüüdisaeg” ning „Teaduse ajaloo lehekülgi Eestis”. Toonane põlvkond on paraku tänaseks päevaks teadustegevusest kõrvale tõmbunud ja nii nagu paljudes teisteski teadusega, eelkõige humanitaarsema poolega seotud valdkondades, on ka teadusajaloo puhul peamiseks probleemiks kujunenud järeelkasvu küsimus. Reeglina asutakse meil teadusajaloo küsimustega tegelema alles küpsemas eas, mistõttu kõnealuses valdkonnas on kõik alla 50-aastased veel „noored” (muidugi on olnud ka mõningaid värvikaid erandeid, näiteks Erki Tammiksaar, kes leidis oma kutsumuse juba üsna varakult).

Teadusfilosoofias on olukord veidi parem tänu Tartu Ülikooli filosoofia ja semiootika instituudi doktorantidele.

Lätis ja Leedus on situatsioon ilmselt veelgi problemaatilisem, sest kunagised edukamad teadusfilosoofid on enamasti siirdunud teistele, oletuslikult perspektiivikamatele aladele ning teadusajaloolasedki kaebavad omavaheliste vestluste käigus kõikvõimalike ressursside napuse üle ja valutatavad südant Eestiski teada-tun-

tud järelkasvuga seotud probleemide pärast.

Olukorras, kus teadusajaloo alal on (vähe-
malt Eestis) doktorantuuri astuda või sellega
seotud küsimustele spetsialiseeruda üsna kee-
ruline, peaks uus teadusloo ja teadusfilosoofia
ajakiri *Acta Baltica Historiae et Philosophiae
Scientiarum* pakkuma tänuväärseid võimalusi ka
neile, kes alles otsustavad pühenduda teaduse
ajaloole või teadusfilosoofiale. Seetõttu looda-
me, et võib-olla suudab teadusajalugu tänu aja-
kirja kaastöös pakutavatele võimalustele kõita
isegi mõnd Tartu Ülikooli ajalooteaduskonna,
teaduse ajaloo huvilist lõpetanut? Kummalgi
põhidistsipliinil peaks Balti riikides perspektiivi
olema, eriti juhul, kui peame silmas kas või üks-
nes mõlema valdkonna enda täiesti arvestatavat
ajalugu siinmail. Uus ajakiri püüab seejuures
protsessidele igati kaasa aidata või olla pigem ise
uute võimaluste loojaks. Mõistagi ei ole see ker-
ge ülesanne, kuid omalt poolt usun, et uus ajakiri
rikastab meie teadmistemaailma ning väärrib
seetõttu kõigi asjaosaliste, mitte üksnes toime-
tusega seotud inimeste, pingutusi. Uue ajakirja
veergudel teaduse ajaloo ja teaduse olemuse
üle juureldes leiab neist nähtustest sügavamalt
huvitatud lugeja tõenäoliselt mõtteainet, avastab
enda jaoks palju uut ja loodetavasti ka huvitavat
ning saab lõpuks ka vastuseid mitmesugustele
küsimustele.

Mait Talts
ajakirja tegevtoimetaja

Mait Talts

(1964),
rahvusvaheliste suhete instituudi assistent,
Tallinna Tehnikaülikooli majandusteaduskond,
Akadeemia tee 3, 12618 Tallinn,
mait.talts@ttu.ee